

## Opplæringsplan for leger på legevakt

### Legevakten bør ha et system for opplæring av og vedlikehold av kompetanse hos vaktleger, tilpasset lokale forhold.

Kommunen skal sørge for at alle nye legevaktleger mottar tilstrekkelig opplæring til å kunne utføre egne arbeidsoppgaver, uavhengig av om de er fast ansatte, selvstendig næringsdrivende, LIS-leger eller vikarer. Opplæringsprogrammet for leger bør gå over minst to dager, og det kan for eksempel holdes to ganger årlig i forbindelse med ankomst av nye LIS1-leger. Det bør også gjennomføres minst to opplæringsvakter før første ordinære vakt. I tillegg skal legevakten tilby nødvendig trening for vedlikehold av kompetansen. Dette inkluderer nødvendig opplæring og trening i samhandling og samarbeid mellom alle leddene i den akuttmedisinske kjeden. Det kan være praktisk å ha ulike opplæringsplaner for henholdsvis de nye legene og legene som skal vedlikeholde og videreutvikle sin kompetanse.

Legevaktens opplæringsplan bør utarbeides i tett samarbeid med lokale tillitsvalgte leger, både for å avklare innhold, omfang og avlønning. Det bør tilstrebes at så stor del som mulig av opplæringen kan inngå i legenes videre- og etterutdanning. Tid til møter, intern opplæring, trening, samhandling med ambulanse, trening i akuttmedisinske team og annet vedlikehold av nødvendig kompetanse bør ha et omfang på minst 25 timer i året for alle legevaktleger. Timene bør være lønnet. Av de 25 timene bør minst 7 timer i året brukes på praktisk trening i akuttmedisin. De resterende timene kan for eksempel brukes på intern fagutvikling, møter og lignende ved legevakten, smågruppemøter om legevaktrelaterte problemstillinger, kurs og konferanser innen legevaktfeltet, eller hospitering og praksisbesøk på relevante institusjoner.

## Forslag til opplæringsplan

Lokal opplæringsplan for vaktleger bør dekke følgende tema:

1. Organisering, struktur og systemforståelse
2. Ansvar og oppgaver
3. IKT, Nødnett, journal
4. Kommunikasjon
5. Lover og forskrifter
6. Samhandling og samvirke
7. Særskilte forhold
8. Holdninger i legevakt

Under finnes konkrete tips til hva opplæringsplanen bør inneholde, fordelt på moduler som korresponderer med de anbefalte temaene. Modulene er kortfattede og kun veiledende, og må tilpasses hver enkelt legevakt. Mange av temaene kan gjennomgås ved selvstudium av aktuell litteratur, nettsider etc. for deretter å gjennomgås individuelt eller i gruppe. Flere av de aktuelle temaene dekkes av boken Legevaktarbeid (2016). Håndboken Kommunikasjon og samhandling i akuttmedisinske situasjoner (2018) er også relevant. Grunnkurs A for leger i

spesialisering i allmenntmedisin omhandler flere av disse temaene. Det anbefales bruk av sjekklister under veiledning og praktisk informasjon.

## **Modul 1 – Organisering, struktur og systemforståelse**

Legevaktleger må ha god forståelse av legevaktordningens organisering og funksjon i helsevesenet, både lokalt og generelt. Legevakten skal gjennom opplæringen sikre og forvise seg om at legen har nødvendige kunnskaper for utøvelse av legevakt i den aktuelle legevakten. Å legge arbeid i en metodebok som beskriver mange av de lokale rutinene, er tidsbesparende på sikt og sikrer at tema ikke blir glemt. En lokal metodebok kan også være nyttig for vaktlegen til bruk i praktiske situasjoner. En ikke uttømmende liste over aktuelle tema kan være:

- Hva er legevaktarbeid? Kort innføring i legevaktmedisin og forskjeller fra arbeid i sykehus og som fastlege
- Legevaktens rolle i den akuttmedisinske kjeden
- Legevaktens ansvar i kommunen (akuttmedisin, tilgjengelig lege for øyeblikkelig hjelp, sykebesøk, utrykning)
- Legevaktens rolle i kommunen ved beredskap (kriseplan/ team)
- Legevaktsentral, funksjon og organisering
- Om legevakten er kommunal eller interkommunal og betydningen av det
- Geografi (legevaktens dekningsområde, avstander, veinett, båttruter/ferger, helseinstitusjoner og andre lokale utfordringer)
- Befolkning (antall innbyggere, institusjoner, skoler, perioder med turister, sesongarbeidere etc.)
- Fastleger i kommune(ne) (åpningstider, plassering)
- Praktiske forhold ved utrykning (bil/båt/transport til bruk ved sykebesøk/utrykning, sjåfør?)
- Ambulansedekning, luftambulanse og andre akuttmedisinske ressurser i området
- Tilhørende sykehus (avdelinger, funksjoner, sektorinndelinger)
- Lokale henvisningsrutiner (overgrep, traume, hjerneslag, nevrokirurgi, ortopedi, invasiv kardiologi)
- Tilgang på apotek
- Ansatte i legevakten, roller, oppgaver og vaktordninger
- Ansettelsesforhold (økonomiske forhold, ansvarsforsikring, sykdom/fravær)
- Vaktplan og -typer (dagvakt, mellomvakt, kveldsvakt, nattevakt)
- Bakvaktordning
- Sikkerhet for ansatte og pasienter (sikkerhetsalarm i Nødnett og evt. andre alarmer, ikke være alene på vakt, PLIVO, lokale og nasjonale hygienetiltak og smittevernrutiner)
- Tilgjengelig beslutningsstøtte og faglige retningslinjer (for eksempel lvh.no, Telefonråd, NEL, lokal metodebok, Giftinformasjonen)
- Tilgjengelige undersøkelser og blodprøver
- Arbeidstøy og personlig verneutstyr
- Nøkler, adgangskort, alarmer

## **Modul 2 – Ansvar og oppgaver**

Alt legearbeid skal utføres faglig forsvarlig. Dette innebærer en plikt til å opptre i samsvar med gjeldende faglige normer og lovbestemte krav til yrkesutøvelsen. Legen skal ha god forståelse for egen og andres rolle og ansvar i legevakt. Oppgavene strekker seg ut over direkte pasientarbeid, ved at legen blant annet skal være en portvokter for spesialisthelsetjenesten, og skal kunne prioritere behovet for helsehjelp. Opplæringsplanen bør derfor inneholde blant annet følgende tema:

- Forsvarlig virksomhet, herunder fornuftig ressursbruk og plikter/forutsetninger
- Legens hovedoppgaver og ansvar (arbeidsbeskrivelse)
- Rollefordeling og avgrensning av arbeidsoppgaver, hvordan fordele arbeidet når det er flere leger (LIS-lege, vikarlege, lege under spesialisering, spesialist) og fordeling av oppgaver i forhold til annet helsepersonell, inkludert hvordan arbeidsflyt og fordeling er bestemt i legevakten

Legevakten skal gjennom opplæringen også forvise seg om at legen har tilstrekkelige kunnskaper og ferdigheter til å utføre følgende oppgaver:

- Konsultasjoner
- Telefonkonsultasjoner (pasient, sykehjem, hjemmesykepleier, ambulanse, ØHD etc.)
- Utrykninger (kjennskap til utrykningsutstyr, transportmiddel, kommunikasjon og navigasjon under utrykning)
- Sykebesøk
- Bruk av Nødnett (eget kurs)
- Kliniske prosedyrer (småkirurgi, kateterisering, prøvetaking, håndtering av legemidler etc.)
- Innleggelse i sykehus og ØHD
- Bestilling av transport (rekvirering av ambulanse, pasienttransport)
- Praktisk bruk av aktuelt utstyr ved legevakten (akuttmedisinsk utstyr, luftveishåndteringsutstyr, IV-utstyr, etc.)
- Økonomi (Helfo, takster, korrekt takstbruk)
- Håndtering av avvik
- Andre oppgaver (for eksempel ansvar ved ØHD, observasjonssenger)

### **Modul 3 – IKT, Nødnett, journal**

For god pasientomsorg, pasientflyt og dokumentasjon må legevaktleger ha ferdigheter og forståelse for anvendelse av de teknologiske støttesystemene på legevakten. En god arbeidsflyt er tidsbesparende og kan være avgjørende for å forebygge feil.

Legevakten skal gjennom opplæringen sikre at legen kan bruke:

- Elektronisk pasientjournal (EPJ) og andre relevante datasystemer
- Kjernejournal (eget kurs)
- Nødnett (eget kurs)
- Telefon/mobiltelefon, internett, oppslagsverk for telefoni
- Buypass
- Reseptmodul
- Sykmeldingsmodul

- Altinn for registrering av Helfo-avtale
- Prosedyrer for å sende kopi av journalnotat til fastlege etter kontakt med legevakt

#### **Modul 4 – Kommunikasjon**

Rask, presis og profesjonell kommunikasjon er nødvendig i legevakt. I kommunikasjon med pasienter er ansvaret for kommunikasjonsforløpet større og forpliktelsene mer omfattende enn ellers i dagliglivet. Mange avvikssaker er relatert til kommunikasjon. Legevakten har en bred kontakflate mot andre aktører i helsetjenesten og andre tjenester. For at legevakten skal gi gode tjenester og pasientene skal få god oppfølging er det viktig at nødvendig informasjon kommuniseres med relevante samarbeidspartnere uten unødvendig forsinkelse.

Legevakten skal gjennom opplæringen sikre og forvise seg om at legen har nødvendige kunnskaper om og tilstrekkelige ferdigheter i:

- Hva som gjør kommunikasjon krevende i legevakt
- Kommunikasjon i akuttmedisin (closed loop kommunikasjon)
- Taleteknikk i Nødnett (taleteknikk, fonetisk alfabet, uttale av tall, ekspedisjonsord)
- Kommunikasjonsbarrierer (språk, faglig usikkerhet, emosjonelle reaksjoner, prosedyrefokusering og tunnelsyn, støy og avbrytelser, feilprioritering og skråsikkerhet, uvante omgivelser, uklare ansvarsforhold)
- Kulturforståelse
- Kommunikasjon som verktøy for å ivareta sikkerhet
- Tolketjeneste (lokale prosedyrer)
- Taushetsplikt, internt/eksternt (for eksempel med politi)
- Mediehåndtering (evt. egen lokal prosedyre)

#### **Modul 5 – Samhandling og samvirke**

Samhandling mellom helsepersonell på legevakt og eksterne samarbeidspartnere er av stor betydning for god pasientbehandling. Legen bør ha god oversikt over samarbeidspartnere og bør ha opplæring i hva deres funksjon er og hvordan man best samarbeider.

Legevakten skal gjennom opplæringen sikre og forvise seg om at legen har nødvendige kunnskaper om:

- Den lokale akuttmedisinske kjeden (AMK, ambulanse, legevaktlege, luftambulans, akutthjelpere, andre lokale ressurser)
- Hva AMK bidrar med, og hvilke forventninger AMK har til legen og legevakten
- Legevaktsentralen
- Sykehus (ulike avdelinger, funksjoner, sektorinndelinger, spesifikke henvisningsrutiner, for eksempel for overgrep, traume, hjerneslag, nevrokirurgi, brudd, hjerteinfarkt)
- Fastleger (journalnotat etter endt legevaktkontakt, videre oppfølging etter legevaktkonsultasjon)
- Hjemmesykepleie (oppfølging og praktisk gjennomføring av behandling)
- Politi (ulykker, sikkerhet ved trusler om vold, transport, sakkyndighetstjenester)
- Brann (ulykker)
- Jordmor (ved fødsel utenfor sykehus)

- Spesialteam (kriseteam, akutt ambulant team/psykiatritjeneste, barnevern)
- Andre samarbeidspartnere (andre legevakter, sykehjem, ØHD-senger, apotek, NAV)

## **Modul 6 – Lover og regler**

Lege på legevakt må kjenne til og forholde seg til de rettslige rammene som gjelder for deres yrkesutøvelse. Det forventes at det ytes helsehjelp i tråd med gjeldende helsefaglige normer for forsvarlig behandling. Legevakten skal gjennom opplæringen sikre og forvise seg om at legen har nødvendige kunnskaper om og tilstrekkelige ferdigheter i bruken av:

- Lover og forskrifter som regulerer tjenesten
- Aktuelle rundskriv og veiledere
- Andre rettleidende lokale eller regionale dokument

## **Modul 7 – Særskilte forhold**

Legevakt skiller seg fra fastlegearbeid og vanlig allmenntillegisin på noen områder. Dette er kjent for allmennleger, men andre leger kan behøve særskilt opplæring. Pasientene er ofte ukjente for legevaktslegen. Beredskapen strekker seg over hele døgnet, og mange legevakter har få personer på vakt. Mange tilfeller er akutte, og det er derfor viktig å kjenne rutiner og aktuelle samarbeidspartnere på forhånd.

Legevakten skal gjennom opplæringen sikre og forvise seg om at legen har nødvendige kunnskaper om og tilstrekkelige ferdigheter i å håndtere pasienter med ulike utfordringer. Dette inkluderer å ha bredt kunnskapsgrunnlag og gode kliniske ferdigheter, kunne håndtere kontakter på en trygg og god måte, samt å kunne samhandle med andre yrkesgrupper ved legevakten og aktuelle samarbeidspartnerne. Noen problemstillinger som bør omtales særskilt i opplæringsprogrammet er:

- Rus og rusrelaterte problemer
  - Rutiner ved prøvetakning på anmodning fra politiet
  - Aktuelle samarbeidspartnere, for eksempel akutt plasser for avrusing, lavterskeltilbud
  - Legevaktens holdning til utskriving av vanedannende legemidler
- Psykiatri
  - Trusler om selvmord
  - Rutiner ved tvungen undersøkelse og tvangsinnleggelse
  - Aktuelle samarbeidspartnere
  - Rutiner for pasienter med hyppig kontakt/storforbrukere
  - Kriseplaner for enkeltpasienter
- Pasienter utsatt for overgrep og vold
  - Vold i nære relasjoner
  - Rutiner for henvisning til nærmeste overgrepsmottak, evt. sporsikring, dokumentasjon
  - Rutiner for meldeplikt
- Etterlatte i akutt krise
  - Legevaktens prosedyrer for håndtering og oppfølging av etterlatte
  - Kriseteam

- Barn som pårørende
- Fremmedspråklige pasienter og kulturelle forskjeller
  - Kommunikasjon
  - Prosedyre for bruk av tolketjenester
  - Rettigheter til pasienter uten norsk personnummer og hvordan man håndterer det praktisk, for eksempel oppretting av journal og regningskort for pasienter uten norsk personnummer
  - Spesielle utfordringer i møte med pasienter fra ulike kulturer
- Aktuelle tiltak ved vold eller trusler mot helsepersonell
  - Prosedyrer og oppfølging ved hendelser
  - Forebygging
- Klarering for arrest
- Fødsel utenfor sykehus
- Katastrofer/beredskapsplan

## **Modul 8 – Holdninger i legevakt**

Holdninger påvirker handlinger, reaksjon på utfordringer og helsearbeiderens motivasjon i arbeidet. Helsepersonells holdninger påvirker møtet med pasienten, samarbeidet med kollegaer, og kvaliteten på tjenestene. Å fremme gode holdninger er en viktig del av arbeidet for å sikre befolkningen lik tilgang på tjenester av god kvalitet, og sikre helsepersonellet et arbeidsmiljø som gir en helsefremmende og meningsfylt arbeidssituasjon. Å vise gode holdninger kan redusere risikoen for konflikter, bidra til at pasientene føler seg ivaretatt og møtt med respekt. Dette kan forebygge klagesaker fra pasienter. Aktuelle tema kan være:

- Holdninger i lys av lover og retningslinjer
- Yrkesetiske retningslinjer
- Holdninger og arbeidskultur ved legevakten
- Vilje til å utøve legevaktarbeid i tråd med legevaktens prosedyrer
- Samarbeidsvilje og respekt for kolleger og samarbeidspartnere
- Pasienters rettigheter og moralske likeverd, inkludert å vise forståelse og respekt for de ulike pasientgruppene og hvilke utfordringer de kan ha, og gi likeverdig vurdering av problemstillingen pasientene presenterer
- Å gjenkjenne og kunne ta stilling til etiske dilemma i legevakt og gi eksempler på vanlige dilemma
- Å kunne rapportere om prosedyrer og praktiske forhold som skaper uetiske situasjoner, samt vise vilje til etisk refleksjon

En del av arbeidet med holdninger vil være å ha god opplæring og innføring i hvilke lover og retningslinjer, samt lokale prosedyrer, som gjelder ved legevakten. Leder har også en viktig rolle med å gå foran med et godt eksempel og fokusere på holdninger. Dette kan gjøres ved å legge til rette for diskusjon av etiske problemstillinger, for eksempel på møter eller fagdager.

## Referanser

- Nasjonalt kompetansesenter for helsetjenestens kommunikasjonsberedskap (KoKom). (2018). Håndbok: kommunikasjon og samhandling i akuttmedisinske situasjoner. Bergen. [www.kokom.no](http://www.kokom.no)
- Hansen EH, Hunskår S. (2016). Legevaktarbeid - En innføringsbok for leger og sykepleiere. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Rundskriv IS -9/2015: Helsepersonellens taushetsplikt – Rett og plikt til å utlevere pasientopplysninger til politiet: [http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2016/12/Taushetsplikt-utlevering-av-opplysninger-til-politiet\\_revidert-210116\\_-IS-9-2015.pdf](http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2016/12/Taushetsplikt-utlevering-av-opplysninger-til-politiet_revidert-210116_-IS-9-2015.pdf)
- Bærøe K, Norheim OF. (2010). Etikk i legevaktarbeid: et studiehefte fra Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin. (Rapport nr. 6-2010). Bergen: Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin, Uni Research Helse. <http://bora.uib.no/handle/1956/16350>